

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

OTVORENO *o korupciji* ŠKOLSTVO

A 02 - 02236

Beograd
2001.

**OTVORENO o korupciji
ŠKOLSTVO**

Izdavač
Friedrich Ebert Stiftung

Za izdavača
Zoran Lutovac

Projekat okruglih stolova o korupciji u Srbiji

Autor projekta i urednik publikacije
Radojka Nikolić

Redakcija publikacije
Predrag Jovanović
Svetlana Vuković
Miroslav Nikolić

Projekat podržali
Transparency International Serbia
Centar za ekonomska istraživanja
Institut društvenih nauka

Priprema za štampu
APP, Beograd

Štampa
Vuletić print, Beograd

Tiraž
300

Beograd
2001.

Sadržaj

Uvod	5
Slučajevi korupcije	9
Predrag Jovanović	
Poljsko iskustvo	11
Ratko Jankov	
Najteža posledica - rastakanje morala	13
Vigor Majić	
Učinak ministarstva protiv korupcije	17
Slavko Zorić	
Uzrok korupcije: male plate	21
Petar Đukić	
Država mora odlučnije da interveniše	23
Tinde Kovač-Cerović	
Privatni časovi kao korupcija	25
Slobodan Sudar	
Pritisak javnosti protiv korupcije	27
Slavko Zorić	
O korupciji konkretno	31
Milija Jovanović	
Vlast je odgovorna za korupciju	33
Daniilo Šuković	
Pogubno dejstvo korupcije u školstvu	37
Nenad Maslovara	
Studenti suočeni sa korupcijom	39
Vukica Protić	
Korupcija ruši temelje sistema	41
Milica Popović	
Saživljavanje sa korupcijom	43
Milena Jovanović	
Vidljiva i nevidljiva korupcija	45
Ratko Jankov	
Potrebna jasna pravila igre	47

Uvod

Podmičivanje u školstvu je jedan od najdelikatnijih oblika korupcije. Osetljivost ovog problema ne pokazuje se samo kroz pad moralnih vrednosti društva i razaranje institucija, već su posledice dalekosežne: iz obrazovnog sistema izlaze "defektne" generacije. Negativna selekcija se, na raznim nivoima, produkuje iz generacije u generaciju.

O delikatnosti problema korupcije u školstvu kod nas najbolje svedoči sadržina razgovora koji je vođen za "okruglim stolom" 24. novembra 2001. godine. Stavovi učesnika rasprave bili su dijametralno suprotni - dok su jedni tvrdili da korupcije u školstvu nema, dotle su drugi primerima dokazivali da je podmičivanje široko rasprostranjeno na svim nivoima školovanja, od osnovne škole do fakulteta.

Jedan već stari vic glasi ovako: dolazi u školu kod direktora očajan roditelj i kaže "Znam da je ovaj moj loš đak, sigurno će da ponavlja razred?" a na to mu direktor mirno odgovara "Ajde u 500 maraka da neće..."

Da li je taj vic metafora korupcije i podmičivanja u školstvu?

U celokupnom sistemu obrazovanja, od osnovne škole do univerziteta, postoje različiti oblici korupcije. Od takozvane "sitne" korupcije u osnovnoj školi do viših škola i fakulteta u kojima su maštovito razgranati najraznovrsniji oblici korupcije. Tako se u osnovnoj školi, prema procenama iz štampe i medija, bolja ocena može dobiti "sitnicama" (parfemi, piće, predmeti) dok se na fakultetu ispiti kupuju za devize ili dinare.

U prošlih nekoliko godina u praksi je razvijen specifičan vid sticanja materijalne koristi, rezervisan za direktore i najbliže saradnike, na svim nivoima školovanja od osnovnog do visokog obrazovanja, koji ne pripada klasičnim vidovima korupcije. Reč je o izdavanju poslovnog prostora. Zakonsko pravo na izdavanje poslovnog prostora uve-

deno je pre nekoliko godina da bi se popravio materijalni položaj obrazovnih ustanova. Ali, to se vrlo brzo izrodilo u dobar "biznis", pa u školama i na fakultetima niču prodavnice peciva, knjižare, fotokopirnice, kafići. Rentiranje takvog prostora, osim za školu, donosi i prilično novca onome ko odlučuje o izdavanju, pa u takvim "dilogima" ne pomaže mnogo što se formalno prikuplja više ponuda zainteresovanih za zakup prostora.

Iskustvo sa korupcijom u školstvu pokazuje da što je viši nivo obrazovanja to je veća i cena kojom se plaća usluga profesora. Oblici korupcije na univerzitetu pokazuju da se plaćanje vrši direktno, najčešće devizno ili preko trećeg lica, odnosno na nečiji žiro račun.

Istini za volju kod nas još nema temeljnih i preciznijih istraživanja o rasprostranjenosti korupcije u školstvu. Pojedine ankete su pokazale da se školstvo nalazi visoko na rang-listi korumpiranih profesija ali prevladuje mišljenje da korupcija u školstvu pripada "sitnijim finansijskim operacijama" ali da je široko rasprostranjena.

U odsustvu pouzdanijih istraživanja o korupciji u školstvu o toj temi se prvi put OTVORENO i konkretno razgovaralo za "okruglim stolom" u organizaciji Fridrih Ebert Fondacije i uz podršku Transparensi Internešenela za Srbiju i Centra za ekonomska istraživanja Instituta društvenih nauka. To je bio treći u nizu od ukupno sedam "okruglih stolova" za kojima se razgovara o korupciji u: carini, zdravstvu, školstvu, policiji i pravosuđu, javnoj upravi (građevinske dozvole) i u poreskim službama.

Ovo je prvi pokušaj u Srbiji da se problem korupcije analizira na konkretnim primerima i da se u razgovoru sa ljudima u čijim službama izvesno postoji korupcija, potraže rešenja za suzbijanje korupcije. U razgovorima, kako je planirano, učestvuju eksperti iz raznih oblasti - ekonomisti, sociolozi, predstavnici vlade i nevladinih organizacija.

Ima li smisla boriti se protiv korupcije ako je ona već toliko duboko ukorenjena u sistem i u svest?

Svakako ima. Samo jedan od razloga za borbu protiv korupcije nalazi se u anketi koja je sprovedena polovinom 2001. godine, na uzorku od 2.000 građana Srbije. Na pitanje da li bi prihvatili mito građani su odgovorili ovako: 32 odsto ne bi jer ne želi da krši zakon, dok 45 odsto ne bi, jer ne opravdava korupciju. Tolika većina od 77

odsto anketiranih koji nikako ne prihvataju korupciju, pruža nadu da u našem društvu postoji kritična masa koja drži do morala i koja je potencijalno spremna za borbu protiv korupcije.

Autor projekta

Radojka Nikolić

Decembar 2001. godine

Primeri korupcije u školstvu

Kao uvod u razgovor o korupciji u školstvu, na "okruglom stolu" održanom 24. novembra 2001. godine, navedena su dva primera iz prakse.

Primer prvi - kupovina ispita na Fakultetu organizacionih nauka u Beogradu, u maju ove godine. Student, aktivista Saveza studenata, predao je profesoru novčanice - nekoliko stotina maraka. Profesor je uzeo novac, očigledno kao i bezbroj puta pre toga i upisao ocenu u indeks. Ispred kabineta su, po dogovoru, čekali policajci. Novčanice su bile obeležene. Profesor je uhapšen i slučaj predat sudskim organima.

Primer drugi - Viša poslovna škola, takođe, u Beogradu. Tamo se kupuje i prodaje sve: upis, kolokvijumi, ispiti, diploma... Cene su graduisane, od 20 maraka za kolokvijum, do više stotina maraka za ispit, zavisno od "tarife" određenog profesora.

Dr Predrag Jovanović
Transparency International Serbia

Poljsko iskustvo

Ni u jednom istraživanju, rađenom na temu koje su profesije najpodložnije korupciji, školstvo nije visoko rangirano. Prva tri mesta po korumpiranosti zauzimaju uglavnom carina, zdravstvo, pravosuđe, policija. Od istraživanja do istraživanja samo je promena u redosledu.

Školstvo, međutim, ima specifičnost oličenu u ogromnim posledicama po društvo. Štete po društvo su neuporedivo veće i važnije od samih materijalnih razmera korupcije. Naime, kod školstva, a nešto slično je i u zdravstvu, postavljaju se osnovne društvene vrednosti. Učenici, od malih nogu, vide da se pomoću novca stvari mogu daleko uspešnije rešiti, nego zalaganjem, trudom, disciplinom. Pošto kroz školski sistem prolaze svi, onda takav odnos prema vrednostima "za-kači" svakog građanina.

Klasični oblici korupcije u školstvu su: kupovina ocena, kupovina upisa u srednje škole i na fakultete, prodavanje testova i ispitnih pitanja, davanje privatnih časova, a te časove daju čak i sami profesori koji u školi drže redovnu nastavu. Tu je i uslovljavanje kupovine udžbenika... Posledice su ne samo po učenike i studente, već i po same nastavnike jer dolazi do degradacije nastavne profesije i negativne selekcije nastavnog kadra.

Iskustava zemalja u tranziciji pokazuju da su prve mere u rešavanju problema korupcije u školstvu bile sadržane u podizanju standarda nastavnog osoblja i uslova rada u školama i na fakultetima. Zatim je sledilo uvođenje preciznih standarda za ocenjivanje učenika na svim nivoima obrazovanja, i naravno, sankcionisanje pojava korupcije.

Da je to težak i vrlo mukotrpan proces može da nam pokaže i slučaj Poljske, koja je među prvima krenula u tranziciju od svih centralnoevropskih zemalja i nalazi se u prvom krugu ulaska u Evropsku uniju. **U nedavno sprovedenom istraživanju u Poljskoj, na pitanje o obavljanju posla podmičivanjem, školstvo je rangirano na trećem mestu najkorumpiranijih profesija kod njih.** Oko 16 odsto anketiranih Poljaka je izjavilo da se sve u školstvu može završiti davanjem mita. Ubedljivo prvo mesto u toj anketi je pripalo zdravstvu.

Dakle, posle više godina sprovođenja ozbiljnih, korenitih reformi, usklađivanja sa evropskim zakonodavstvima i regulativama, Poljska nije stigla do zadovoljavajućih rezultata. Treba još angažovanja i rada.

Mi treba, sada, da vidimo kako da počnemo i kojim putem da idemo.

Prof. dr Ratko Jankov

**Šef katedre za biohemiju Hemijskog fakulteta
član obrazovnog foruma**

Najteža posledica - rastakanje morala

Korupcija startuje od prvog razreda osnovne škole, možda, od trenutka kada učiteljica pita decu šta su im mame i tate. Osetljivost na tatu političara ili preduzetnika, mamu koja nešto može da uradi, itakako je prisutna, tako da ta deca, iako nisu baš ona uzorna, uvek imaju neke privilegije.

Fenomen ima ovaj najprizemniji, najjasniji deo: neko nekom da novac i neko za taj novac dobije uslugu. **Na psiholozima je da objasne zašto su uspostavljeni takvi mehanizmi, koliko se to sve može opravdati u ovoj našoj situaciji jer su plate male pa se ljudi snalaze i treba da prežive.** Ali, isto tako ima tu, ja sad pričam o korupciji u Jugoslaviji, ima i našeg mentaliteta, pošto učiteljice, nastavnici, itd. ne mogu da kažem baš do univerziteta, ali ide i do univerziteta, i te kako su osetljivi na tatu političara ili mamu koja može da učini neku uslugu.

Isto tako, idući kroz klasične primere, profesori i nastavnici koji svojim "rođenim" đacima daju privatne časove ili ukršteno, kako se to ponekad radi, ta situacija govori o tome da zaista ima ljudi koji hoće time da se bave. **Ako je profesor u stanju da objasni deci za pare ono što bez para ne ume da im objasni u okviru časova, onda je to svakako korupcija.** Ili na fakultetu, da li je to sto ili tri hiljade maraka ili već kolika je cena za koji kolokvijum, ali sigurno je da to postoji i to najočiglednije i najprizemnije.

Ono što sam ja kao neku svoju ulogu uvodničara shvatio, to je da probam da otvorim i neke druge horizonte u okviru svega ovoga. Dakle, jasno je da se protiv korupcije treba boriti, ali ima tu i nekih zaista različitih stvari.

Primer je i kada direktor nekog moćnijeg preduzeća upiše postdiplomske studije, a kako to preduzeće, na primer, snabdeva taj fakultet nekom opremom, varijanta je da će on magistrirati i doktorirati i bez nekih originalnih naučnih rezultata. Ima slučajeva i da studenti pišu tekstove, a nastavnici ih onda prepisuju.

Šta tek reći o uslovljavanjima studenata da moraju prethodno da kupe knjigu dotičnog profesora da bi položili ispit. Nisu retki primeri gde profesori trže od studenta da im on i potpiše tu knjigu, kao garanciju da je sveže kupljena i da ne može da je koristi drugi student, ne daj bože da se koristi ponovo za čitanje. Knjiga je za jednokratno čitanje pa se, posle upisa ocene u indeks, valjda baca u đubre.

Kod postdiplomskih studija, da li je to samo stvar tradicije, tek kada neko, na primer, magistrira ili doktorira, svi se džumle skupe da to proslave, a ima i nekih "tradicija" gde se komisija vodi na jako ekskluzivna mesta. Tu je sada jako teško napraviti distinkciju. Da imamo tradiciju kao Englezi ovih dilema ne bi bilo.

Primer korupcije je i ovo što smo mi uradili sa studentima davanjem prava na prenos ispita. Do 1968. godine išla je godina za godinom, onda, valjda su studenti bili suviše čisti za naše ondašnje rukovodioce, pa su odlučili da ih korumpiraju: "Sada ćemo 'ajde, deco naša draga, početi da vam priznajemo da ste uradili ono što niste". I počelo je sa dozvoljavanjem da se prenese jedan zaostali ispit, a danas se stiglo do cele godine. Student Medicinskog fakulteta, na primer, pošto je upravo završio sve ispite iz treće godine studija, može upisati petu godinu. Apsurd smo doterali do maksimuma.

Rastakanje morala je ono što je najgrublje i najgore u celoj ovoj stvari. Prestali smo da brinemmo brigu o tome kome smo sve dodelili diplome. Mi sada, u stvari, imamo lažnih diploma. Ministarstvo prosvete to dobro zna, učestvovalo je u istraživanju koje je sprovodio UNICEF. Imamo, naime 70 odsto dece sa odličnim i vrlo dobrim uspehom, a na testu pravljenom tako da je trebalo da ga polože sva deca

iz populacije, prolaznost je bila tek 40 procenata. Tu je problem korupcije.

Problem korupcije je i nastavnika naterati da "prizna" đaku da ima znanje koje đak objektivno nema. Isto je i sa fakultetskim profesorima i studentima. Jedan od velikih problema koji ćemo imati su i čisti računi, koje ćemo morati da uspostavimo sa studentima. Ne možemo priznati kao studenta treće godine nekog ko nije položio sve ispite iz druge godine. Naravno, znate da je tu najosetljivija stvar.

Moralna šteta je i kada mi na univerzitetu, na naučno-nastavnim većima, glasamo za neke kolege, koji po kriterijumima ne bi mogli da prođu, ali eto," ako on prođe, za godinu dana ili šest meseci po tim nižim kriterijumima proćiću i ja". Pa onda to tako ide iz godine u godinu, iz decenije u deceniju i sad smo potpuno pobrkali stvari.

Zašto se zemljama u tranziciji dešava ovo što se dešava o čemu smo čuli ovde? Očigledno je da u celom sistemu nema nikoga ko će braniti opšte interese. Problem zemalja u tranziciji možda je u onom prethodnom periodu. Nisam se detaljno bavio time, ali smatram da je u ranijim sistemima bilo nekih mehanizama koji su kontrolisali šta je to opšti interes. Sada, kada se sprovodi tranzicija, a nisu uspostavljeni sistemi gde će društvo moći da kontroliše neke određene stvari, u tom trenutku, u okviru tog zjapa, očas se dvoje dogovore simetrično ili asimetrično oko toga ko će profitirati iz nečega što je i onako ničije i o čemu niko ne vodi računa.

U organizovanijim sredinama, neću da kažem civilizovanijim, civilizacija je relativna stvar, čak ni kod njih zakon nekada nije dovoljno širok pa da može da zahvati sve granične slučajeve; ukupno, jako je teško napraviti graničnu liniju između onoga šta je to po pravilima igre, a šta je to mimo pravila igre. U organizovanim sistemima tačno se znaju pravila igre. Novi problem zemalja u tranziciji, rekao bih, jeste upravo u tome što se pravila igre nisu reuspostavila, odnosno čak se nisu ni uspostavila u okviru nečeg određenog.

E, sad da uzmemo prosvetu u zaštitu, ako sam je do sada napađao. Lično mislim da kada bi sad privatizaciju obavljao neko u ovoj Jugoslaviji, neko apsolutno častan, prosto, neka mi crkva ne zameri, recimo patrijarh gospodin Pavle, koji je u nekom mom viđenju apso-

lutno častan čovek. Kad bi se, dakle, njemu poverilo da sve bude urađeno časno, što ne verujem da će biti urađeno, i neka samo jedna jedina od svih tih stvari u privatizaciji ne bude potpuno časna, ti ekonomski efekti su veći nego što je celokupna godišnja korupcija koja se uradi u prosveti. **Dakle, kad se saberu svi parfemi i sve drugo vezano za korupciju u prosveti, sve je to manji finansijski efekat nego korupcija u jednoj privatizaciji.** Ta jedna jedina stvar bila bi ekonomski veća nego prosveta zajedno.

Prosveta je samo česta, svi se susrećete, ali je tu korupcija manje izražena nego u nekim drugim oblastima. Korupcija je u prosveti pojedinačno sitna i u celom ekonomskom zbiru je bez većih oštećenja. Lično mislim da su glavna oštećenja na moralnom planu. I to ne u tome da li će dete da shvati da stvori radne navike ili će shvatiti da može da ide mimo, dakle za novac, nego više u okviru rastakanja morala. To je ono što je najgublje i najgore u korupciji u školstvu. Naime, u okviru tog sistema mi smo prestali da brinemo brigu o tome kome smo sve dodelili diplome.

Prosvetni savet, na primer, nije napravljen zato što ni ministarstvo ne voli da bude kontrolisano. Niko ne voli da izgubi potpunu kontrolu nad stvarima, Zato što takve institucije obezbeđuju opšti interes koji bi smanjio moć pojedinca. Ne treba zaboraviti da smo mi još uvek liderska zemlja. Vi ste svi svedoci toga da se nama partije prepoznaju prema vodi. Ja sam testirao neke svoje kolege da nabroje bar tri člana neke određene partije. Sa predsednikom ide veoma lako, sa ostalima ide mnogo, mnogo teže. Sad se to nešto malo popravilo. Zato mislim da ukoliko je ceo sistem, u stvari, takav, onda bi poželjno bilo da uvek postoji neka kontrolna institucija koja bi morala da brani opšti interes. Mi za sada imamo samo to načelno postavljeno u okviru pravde.

Ovde su dva predstavnika Ministarstva prosvete. Prva ideja Održavnog foruma je bila da se napravi Prosvetni savet. **Prosvetni savet nije napravljen zato što ni ministarstvo ne voli da bude kontrolisano.**

Vigor Majić
zamenik ministra prosvete

Učinak Ministarstva protiv korupcije

Počeu od Prosvetnog saveta. Tačno je da se sa njegovim formiranjem kasni, ali ne zato što Ministarstvo prosvete strahuje od kontrole. Upravo je Ministarstvo prosvete pokrenulo inicijativu za formiranje Prosvetnog saveta. Vrlo temeljno se sada radi na tome, upravo da bismo obezbedili da to telo bude stvarno kontrolni mehanizam. Da imamo takav prosvetni savet koga neće biti lako promeniti i koji će moći da daje kritike Ministarstvu prosvete i Vladi i parlamentu. Očekujemo da će Prosvetni savet biti formiran već tokom narednih nekoliko meseci.

Kada se govori o korupciji, smatram da je krajnje nekorektno pozivati se na nalaze neke ankete po kojoj je prosveta rangirana na drugo mesto najviše korumpiranih profesija. Tvrdim, to je bezobrazno netačna ocena. Anketa i istraživanja ima raznih. Mi smo profesionalci, i kad imamo neke ankete treba onda reći koja anketa i kako. **Duboko i iskreno verujem da časno i pošteno svoj posao obavlja 90 odsto učitelja, 80 odsto nastavnika, profesora možda nešto manji procenat od tih 80 odsto.**

Mogu da predložim eksperiment, da dokažem da su mnogo korumpiraniji piljari: kad im ponudite više para za jabuke, oni će vam dati bolje jabuke. Ili taksisti. Hajde da testiramo taksiste. Ponudite im 100 maraka da prođu noću kroz crveno, da prekrše zakon, da vidimo koliki će procenat njih to da odbije. Prema tome, nemojmo olako davati takve izjave da su na visokom drugom mestu učitelji i nastavnici, a oni su upravo najbenigniji.

Korupcija kao pojava i sumnja na postojanje korupcije, mogu da proizvedu jednaku štetu. Zato apelujem da budemo oko toga vrlo oprezni. Sve dok u Srbiji postoji i jedan čestiti učitelj koji neće da primi poklon ili pare, ne smemo reći da je prosveta korumpirana profesija. Tvrdim i duboko verujem da je najveći broj prosvetnih radnika koji danas radi izuzetno čestit.

Za mene je savršeno nebitno da li u prosveti postoji ili ne postoji korupcija. Zašto? Pa, zato što treba da pravimo takve mehanizme da se korupcija ne pojavljuje. Sistem treba da postavimo tako, ne da tražimo primere korupcije, već da maksimalno suzimo kanale iz kojih se ona produkuje. Najbolji lek protiv korupcije je transparentnost sistema. **Jedna od prvih stvari koje je Ministarstvo prosvete učinilo, to je da se izmene zakoni, da se roditelji mnogo značajnije uključe u sve procese odlučivanja u školi.** Da se sve odluke, od investicija, izdavanja prostora, pa čak i ključnih kadrovskih rešenja, prenesu na nivo školskih odbora gde ravnopravno sede i predstavnici zaposlenih, i roditelji, i predstavnici lokalne samouprave, i da niko u startu nema apsolutnu većinu, tako da je za donošenje bilo koje odluke neophodno da se barem dve strane dogovore.

Na smanjenju korupcije učinjeno je u ovom relativno kratkom vremenu, za nepunih godinu dana, jako mnogo. Napravljen je drugačiji sistem raspodele u studentskim domovima i angažovana je posebna grupa preko studentskih organizacija i pokreta Otpor. Time je, prema grubim procenama, napravljena ušteda merena sa nekoliko miliona maraka. Kroz preprodaje kreveta u studentskim domovima vrtelo se, naime, oko 0,3 do 0,5 miliona maraka godišnje. Znalo se da je Studentski grad u Beogradu mesto gde su smeštene posebne ekipe karatista, onih koji biju po ulicama, ljudi koji tu žive deset godina i ništa ne studiraju i kojima niko ništa nije smeo ni da kaže, a kamo li da preduzme neku meru.

Što se tiče zavodenja reda na višim školama, osim što ima škola koje su definitivno ugašene, napravljen je ozbiljan hirurški rez po pitanju Više poslovne škole u Beogradu i nekoliko sličnih njoj. Procenjujemo da je tu spaseno više miliona maraka koje su išle iz ruke u ruku za upise i za polaganja ispita.

Striktnije vođenje politike upisa na fakultete u ovoj školskoj godini, prema grubim procenama, donelo je "uštede" između milion i pet miliona maraka. U srednjim školama transakcije oko upisa iznosile su u prethodnim godinama između petsto hiljada i milion maraka. Uvođenjem reda u raspolaganju imovinom sačuvali smo između 300.000 i 500.000 maraka. Pravi se red i oko ekskurzija.

Ostaje da se uradi druga faza reforme sistema upisa. Veliki i vrlo težak problem, koji će se rešavati sigurno tokom nekoliko godina, je uvođenje reda u sistem ocenjivanja i vrednovanja znanja učenika i studenata. Isto važi i za naučna zvanja. Imam osećaj da je najveći broj naučnih radnika, kod nas, nezasluzeno došao do titula.

Ukinuli smo i našu, jugoslovensku, školu u Moskvi, koju su roditelji plaćali po nekoliko hiljada dolara godišnje, navodno za zakup prostorija i za troškove nastave. Kada smo saznali da su državne škole u Moskvi na visokom rejtingu po kvalitetu nastave i potpuno besplatne i za strance, predočili smo to i roditeljima i nastavnicima i onda je nastala opšta pobuna. Svi su graknuli protiv toga. Komisije i delegacije roditelja su dolazile kod nas da vrše pritisak da ne zatvaramo tu školu. Zašto?

Zato što su to biznismeni koji imaju pare i koji hoće da im dete lako i po niskim kriterijumima završi školu, a kad bi išlo u rusku državnu školu moralo bi puno da radi. Tako smo to, barem mi u ministarstvu shvatili, i rekli smo - nema te škole. Pogodeni su bili oni koji su tamo išli da predaju, nastavnici prepuni zlata na sebi, koje, ne verujem, da su mogli da obezbede od svoje plate. Ali takvi nastavnici su pojedinačni slučajevi. Zbog tih izuzetaka ne smemo optuživati celu profesiju. **Moramo da čuvamo, kao kap vode na dlanu, prosvetu, jednu i ugroženu profesiju.**

Slavko Zorič**pedagog u O.Š. "France Prešern"
potpredsednik Sindikata prosvete "Nezavisnost"**

Uzrok korupcije - male plate

Tvrdim i ističem da korupcije u školstvu gotovo i nema. Neću reći da je uopšte nema, nego da je gotovo nema. Postoje, eventualno, samo neki od simptoma koji ukazuju da može da bude reč o korupciji. Ti simptomi su kada učiteljica primi poklone za 8. mart, zatim kada se na završetku školske godine primaju pokloni, kada se održavaju privatni časovi. Ali, ti simptomi ne znače da je i stvarno u pitanju korupcija.

Istakao bih jednu pojavu, koja je možda, na neki način, takođe značajna. To je organizovanje ekskurzija, škola u prirodi, odnosno rekreativne nastave. Učitelj tu, za svoj otežani rad, prima od agencije nadoknadu koja je u odnosu na njegovu platu prilično značajna. To je, međutim, samo nadoknada za jedan dodatni i teži rad. On za tih sedam dana rekreativne nastave dobije nadoknadu jednaku i celoj njegovoj mesečnoj plati, ali on je tih sedam dana sa decom neprekidno, radi praktično 24 sata.

Zašto ja tvrdim da korupcije u školstvu gotovo i nema? Zato što je vaspitno-obrazovni rad javan. I sami učenici u odeljenju, u školi, najbolje znaju ko koje znanje ima. Ne dešava se da solidan učenik ode na popravni zato što nastavnik nije dobio mito, kao ni to da zato što je dao mito može da prođe sa vrlo dobrim ili odličnim uspehom učenik koji je bio na granici da ponavlja. Moguće je da ako učenik zna za dobar uspeh dobije vrlo dobar, moguća je umesto trojke i petica, ali nikako se neće desiti da dobije jedinicu. Uz to, takvi primeri ocenjivanja, sa elementima subjektivnosti, su retki i

na osnovu njih se ne može procenjivati da se radi o korupciji, da je dobijena bolja ocena zato što je taj nastavnik primio mito.

A koliko nastavnici imaju veze sa mitom, više nego dovoljno govori podatak da retko ko od njih ulazi u privatne autobuse, čekaju i po pola sata na gradski autobus, jer ne mogu da plate tih 10 dinara. **Ako se i govori o nekim simptomima korupcije, ključni uzrok su niske plate.** Lek je da se povećaju plate. Zašto se ne bi, kao u Sloveniji, na primer, napravilo rangiranje delatnosti koje se finansiraju iz budžeta: prvo sudstvo, drugo zdravstvo, treće školstvo... U Sloveniji plata nastavnika je, na primer, jednaka dvema prosečnim platama. Prosek im je 1.200 maraka, a nastavnik ima platu od 2.400 maraka. Mi te plate ne možemo imati, to je jasno, ali možemo imati te odnose. Ako je prosečna plata u Srbiji nekih 7.000 dinara, onda bi nastavnik trebalo da ima barem 14.000 dinara.

Prof. dr Petar Đukić
Tehnološko-metalurški fakultet

Država mora odlučnije da interveniše

Definicije korupcije, koje sam čuo od moja dva prethodnika, nisam baš najbolje razumeo. Daću svoje određenje korupcije, da bi se znalo o čemu ovde govorimo. Za mene je korupcija oblik paralelne ekonomije: ekonomska aktivnost koja se odnosi na plaćanje nečega što nije za prodaju, na trgovinu nečim što ne bi smelo da se prodaje i, po definiciji, uvek je skopčana sa monopolom. To je definicija korupcije, najbliža mojoj ekonomskoj struci.

Korupcije i u školstvu i u svim segmentima društva ima, i to mnogo. Hiljadu puta sam se prevario govoreći o tome da moje kolege na univerzitetu nisu podložne korupciji, ili da su podložni veoma malo i da je to zanemarljivo.

Uz taj vid korupcije, imamo praksu, uvedenu na nekim fakultetima, da se plaća svaka izmena u polaganju ispita, u pomeranju datuma. Ima fakulteta gde studenti čekaju od ponoći da bi sutradan obavili tu administraciju, i za to plaćaju u banci preko puta na žiro račun, i to uvek u gotovini. Studente, faktički, stimulišu da odlažu ispite. Naizgled su to pojedinačno male pare, ali u toj masovnosti one postaju velike i omogućavaju tim fakultetima da isplaćuju i po nekoliko puta veće plate nego što im daje država. Pita sam, nedavno, neke funkcionere iz Ministarstva prosvete kako oni to mogu da gledaju. Na takvim fakultetima čistačica, na primer, dobije platu od 12.000 dinara, a na ovima koji se ne bave tim "dopunama" ima 3.500 dinara.

Zašto u Narodnoj banci postoji jedan sistem tarifa, koji se teško menja, a u nekim drugim javnim institucijama ne? Kako to da su u

JAFu toliko povećane plate, imaju ubedljivo najveći prosek u odnosu na sve ostale, a istovremeno evropske kompanije prizemljuju 300-400 aviona, otpuštaju 20 hiljada radnika, imaju daleko niže plate nego što su imali ranije? Kako mogu javna preduzeća, koja nemaju rentabilno poslovanje, koja posluju sa gubicima, da imaju izuzetno visoke plate? Šta je to i na koji način mi treba da postavimo te stvari? Da li da se snađemo, kako nam je neko od funkcionera iz Ministarstva prosvete predložio?

To pozivanje na snalaženje - "nemojte da čekate sve od Ministarstva prosvete, već sami nešto preduzmite i zaradite" - je stara politička priča, kada je reč o javnom sektoru. Kako, na primer, na Tehnološko-metalurškom fakultetu da primerimo razvoj novim dostignućima, a nemamo mogućnosti ni da sa tavanice eliminišemo "izvore" vode? Imamo 15 mesta gde nam curi voda na sve strane.

Nemamo mogućnosti da obezbedimo opremu i dovoljno hemikalija. Skup smo fakultet, a imamo mali broj studenata. Na nekom drugom, drugačijem, fakultetu mogu da upišu i pet stotina vanrednih studenata, uzmu svakom po dve hiljade maraka i dođu do milion maraka. To je sasvim solidan fond da može da se popravi i materijalno stanje nastavnika, nabavi sva oprema, ugrade novi klima uređaji u svakoj kancelariji. Pitale su me kolege iz Ministarstva za savet, rekao sam im: uzmite od tih koji imaju višak i dodajte ovim fakultetima koji su razvojno interesantni sa dužeg stanovišta, a trenutno ekonomski nisu atraktivni, jer industrija ne radi i nema mogućnosti za adekvatnim zaposlenjem.

Poseban deo su neujednačeni kriterijumi na srodnim fakultetima i odiažak studenata tamo gde se lakše stiče diploma. Zašto bi se, na primer, tražila diploma na Tehnološko-metalurškom fakultetu u Beogradu, kada se do nje sa neuporedivo manje truda može stići u Leskovcu, Kosovskoj Mitrovici, Boru ili Zrenjaninu.

Država mora da interveniše na daleko odlučniji način kada je reč o poziciji škola, i nije ovo samo stvar morala ni stvar unutrašnje preraspodele. Možemo da dobijemo pravičnu, transparentnu i razvojno orijentisanu prosvetnu politiku.

Tinde Kovač-Cerović
pomoćnik ministra prosvete

Privatni časovi kao korupcija

Smatram da je jako korisno govoriti o korupciji u školstvu, ma koliko to disonantno zvučalo u odnosu na moje kolege iz Ministarstva. Prečutkivanje te teme značilo bi odobravanje, jer svi znamo da korupcija ima.

U pitanju je veliki problem. Vrlo je važno da se on otvori, da se o tom problemu priča, da se artikuliše. Da ljudi počnu da razgovaraju o tome šta se smatra korupcijom a šta ne. Da imamo situaciju da školski kolektiv sedne i počne da analizira stanje i to bez ustezanja. Bilo bi to, naravno, korisno na različitim nivoima društva.

Kod školstva imamo specifičnost u tome što je jako teško utvrditi granicu između korupcije i prilagođenog ponašanja prema autoritetima. Nastavnik ima poziciju autoriteta i pred učenicima i pred roditeljima i onda počinje snalaženje: kako se približiti autoritetu? Na autoritetu je da li će tu svoju poziciju da koristi i do koje mere.

Od svih ovih oblika korupcije mene najviše brine siva ekonomija oko privatnih časova. Sasvim pouzdano možemo da pretpostavljamo, na osnovu razgovora sa nekim nastavnicima u školama, da **ako bismo pitali učenike da li su ikad imali privatni čas, da bi velika većina odgovorila "da". To nas brine, jer to znači da sredstava za prosvetu ima, ali su ona izvan prosvete.** A kada su unutar prosvete, ona ne prolaze kroz sistem nego izvan nje-ga.

I to ne možete regulisati. Ne možete da pomognete onima kojima treba najviše pomoći. Ta sredstva se ulivaju onima kojima najmanje treba pomoć.

Dakle, ta vrsta sive ekonomije sa privatnim časovima je, u stvari, izvor nejednakosti sistema. Znači, imamo one koji mogu da plate i one koji ne mogu da plate. Pošto je korelacija između školskog uspeha i materijalnog, ekonomskog i socijalnog statusa roditelja uglavnom pozitivna, onda to upravo znači da onima kojima najviše treba, oni i ne dobijaju, a oni kojima manje treba dobijaju i ja mislim da je to problem.

Naravno, tačno je da se, ukoliko se povećaju plate nastavnicima, ta pojava polako gubi. Da li postoje neka zgodna rešenja? Da li može naše školstvo da izmisli neko zgodno rešenje kojim se to nekako reguliše drugačije? Ja ne znam, ali je problem očigledan. Dakle, tu je osnovna briga i za kvalitet obrazovanja u školi. **Ako imate mogućnosti da platite alternativu, odnosno da dete nauči izvan škole ono što bi trebalo u školi, onda roditelji manje traže, nastavnici traže manje znanja od dece i tu smo u začaranom krugu.**

Takođe mislim da je korisno da se govori o korupciji zato što nam taj razgovor daje šlagvort i oslonac za izmene u obrazovanju i za neke buduće reforme. Mislim da je naš glavni cilj da uspostavimo procedure koje će da regulišu sistem na jedan drugačiji način. To je ono što pokušavamo da radimo. Znači, kako uspostaviti procedure koje će biti transparentne i koje će omogućiti jednakost i podsticati kvalitet.

Međutim, mislim da je veoma teško govoriti bez podataka. Najvažniji sledeći zadatak nam je da se stvarno dobiju pravi podaci o tome kakva je situacija u školstvu u svim segmentima, pa i u ovom o korupciji.

Bez toga možemo samo da govorimo o interpretacijama interpretacija, o tome da li je nešto dobro ili loše, da li ga ima ili ga nema. **Ukoliko ne govorimo objektivno, na osnovu podataka gde i koliko nečega ima, odakle dolazi i kuda ide, onda naš govor o korupciji ne može biti efikasan.** Volela bih da pozovem i širu javnost na ova dva sledeća koraka, na ozbiljna istraživanja na tu temu. Time ćemo se uključiti u seriju sve artikulisanijih i specifičnijih razgovora o korupciji u segmentu koji se odnosi na prosvetu.

Slobodan Sudar**profesor, Druga ekonomska škola Beograd**

Pritisak javnosti protiv korupcije

Korupcija proizvodi organizovani kriminal. Šta to znači? Pođite samo od činjenice da je u bivšem režimu postojala jaka sprega između škola i opština, banaka, pravosuđa, policije. Kako se ta veza ostvarivala gospodin Ratko Jankov je već pomenuo, možda i ne znajući kako se ostvarivala.

Događalo se tako što bi zainteresovani nastavnici pregledali dnevnik i utvrdili koje profesije roditelja učenika mogu da im koriste. Pa, onda, ukoliko dete slabije uči, oni bi se pojavili kao spasioci. S druge strane, ako daku ne ide iz nekog drugog predmeta, opet bi oni pritisnuli. Time bi obezbedili sebi neku protivuslugu roditelja: nekog ko će presuditi brakorazvodnu parnicu, ili nekog ko će im dati kredit iz banke, itd. Činjenica je da gde god nema pritiska javnosti tamo se svašta dešava.

Neophodno je prisustvo javnosti, a štampa bi mogla u tome da doprinese dosta. To znači da nenajavljeni anketiraju učenike u vreme nastave, ili kada ih nađu kako slobodno šetaju ne znajući gde su im profesori, ni zašto su ih pustili. Trebalo bi da anketiraju decu bez najave. Da ih pitaju kada je ko upisan i kada je ko počeo da pohađa školu. **Slažem se da treba locirati profesije u kojima se korupcija najviše javlja i eto prilike za gospodina Majića iz Ministarstva da po tom pitanju nešto uradi. Neka proverio odakle 35 učenika u odeljenju ako je ministar objavio da može najviše 32, plus ponovci i oni učenici koji dođu sa rešenjem Ministarstva prosvete.** Pošto sam predsednik sindi-

kalne organizacije Forum, u mojoj školi pokrenuli smo jednu akciju. Podneli smo predlog v.d. direktoru da nam dostavi kako se isplaćuju plate direktoru, zameniku, sekretaru, šefu računovodstva, blagajniku. Zatim, da nam odgovori da li je to u skladu sa Uredbom koja se primenjuje od 1. jula i da sve to uporedi sa primanjima drugih profesora, onih sa punim fondom časova, računajući tu staž, itd. Na žalost, još nismo udostojeni odgovora, iako nam po zakonu pripada pravo da nas kvartalno finansijski detaljno izveste o čemu se radi. To stvara prostor za špekulacije i nagađanja.

A što se tiče donatora, mi imamo neke prodajne prostore u školskom dvorištu za koje uopšte ne znamo ko naplaćuje kiriju, ni šta se tu radi. Dalje, ja se slažem da profesore treba razvlastiti. Ja sam to sam učinio pošto imam nekih dvadesetak godina staža. Uradio sam to davno, tako što nikada nisam sebi dozvolio da učenika vrebam, da učeniku postavljam ova ili ona pitanja, već sam uz pomoć knjiga sastavio neke osnove koje učenici moraju preći da bi osvojili neku ocenu. Obelodanio sam im te kriterijume, tako da oni znaju sami sebi da odrede mesto. Time sam sebe razvlastio maksimalno, pa ni u kom slučaju ne može moja volja da deli ocene, nego svi o tome odlučuju. Pa, ako je dete postiglo neki nivo i zaslužilo je ocenu kojoj teži, onda nema prepreka da krene dalje. Zašto kažem da treba razvlastiti profesore.

Kada smo razgovarali svojevremeno, ovo nije nikakvo prozivanje, gospodin pomoćnik ministra i ja na ovu temu, on je rekao da je stvarno nemoćan i da treba da se osnuje jedinica za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala u školi. Ja sam reagovao baš u junskom roku i javio Ministarstvu da se nešto čudno dešava. Komisije su ostale iste kao i prethodnih godina, smena koja je izvršena u školi je takva da se i dalje radi po starom.

Mi takođe treba da fokusiramo svoju pažnju na pseudolegalne stvari kao što su, na primer, sponzorska odeljenja. Ima škola u Beogradu koje niko od novinara ne sme da takne, jer su, zaboga, one sponzorska odeljenja. Šta to znači sponzorska odeljenja, to ja na ovoj svojoj funkciji, za osam meseci nisam uspeo da razlučim. Ako škola ima striktan kriterijum da prima nekoga ko je talenat, i ako se talenat meri određenim

instrumentima koji postoje, šta je, onda, sponzorsko odeljenje? Šta je sa samofinansirajućim učenicima? Vlada legalno odobrava kvotu i Ministarstvo u tome učestvuje, ali mi osećamo da tu nešto sistemski nije u redu.

Znači, ima problema koje još nismo dobro definisali, na kojima treba ozbiljno raditi. Ali, pre svega, moramo da javnost, i to ne zlonamerno, uključimo u proces. To ne znači traganje za svakom greškom i onda njena generalizacija na celu školu, na celu profesiju, na celu delatnost, nego stvaranje klime u kojoj više neće moći da se napravi takva greška. Mislim da smo na putu da tako nešto postignemo. Ali zato treba da egzaktno definišemo i da lociramo gde je obrazovanje, gde su putevi para, gde su putevi beneficija i privilegija. Kada to dobro odredimo onda se može korupcija značajno smanjiti. Pod uslovom da je taj neko koji brani profesiju i obrazovanje van domašaja korupcije u novčanom smislu ili kroz privilegije.

Mi moramo biti u tome objektivni i svako mora da odgovara za svoj rad. Svaka odluka mora da se donosi krajnje kompetentno, a ne da se odlučuje na nekom drugom mestu, niti da se u prosvetu uvodi nešto sa strane. To već može da liči na korupciju.

Slavko Zorić
pedagog

O korupciji - konkretno

Ne treba sumnjati da ima časnih ljudi u prosveti. Da nije tako ne bi se ni pokrenula priča o korupciji i organizovanom kriminalu. Mislim da je problem veliki u tome što javnost nije dovoljno jaka, pa vlada samovolja pojedinaca. Znači, kad god hoćete nešto da promenite nabolje, oni kojima je već dobro, to ne dozvoljavaju. Hteli bi da ostanu onako kako jeste, da se ne talasa.

Što se tiče školstva, mora se konkretizovati da se ljudi svesno ili nesvesno uvlače u prljave poslove. Mi trpimo delovanje onih ljudi koji nesavesno obavljaju svoj posao. **Ima slučajeva, ako biste anketirali decu, recimo treći razred, da neki nastavnici, možda, godinama ne drže časove. Sećate se slučaja u školi "Sava Kovačević", kad su u petom razredu ustanovili da deca ne znaju slova?!** Zato, ako neko želi da razgovara o korupciji, onda treba da se pita zašto nema pritiska javnosti. Ko je taj ko sprečava da javnost prodre u školu, da anketira bez najave? Ko je taj ko će zabraniti radju ili TV da uđe i da pita slobodno đake i profesore i bez najave? Ma koliko neko bio spreman da brani svoju profesiju, on ne treba da brani nesavesne ljude tako što će im omogućiti odstupnicu. Za nas je najvažnije da utvrdimo šta će se preduzeti. Hoćemo li mi da pričamo ovako priče, da se žalimo jedni drugima ili će se nešto preduzeti protiv korupcije konkretno?

Milja Jovanović,
Narodni pokret OTPOR

Vlast je odgovorna za korupciju

Mislim da je ovo pitanje bilo najbolji šlagvort koji sam mogla da dobijem. Upravo je to naše pitanje koje upućujemo pre svega ljudima na vlasti. Onim ljudima koji su u svojim predizbornim obećanjima najavljivali radikalne promene, velike promene, reforme i slično.

Ovo je već treći ovakav skup i vidim da postoji neki model po kojem se sve odvija. Znači, govore ljudi koji su vezani za profesiju i iz profesije, i navode se primeri kojih ima strašno mnogo da može želudac da zaboli. Korupcija u školstvu je, takođe, strašna zato što se zna da su to ljudi koji bi mogli mnogo da ulože u ovo društvo, ali im društvo ne vraća kroz neke pristojne plate dovoljne za život. To onda postaje alibi za korupciju.

Mi ne možemo biti licemeri i reći da ti ljudi zaista mogu u jednom trenutku, jednom jakom, čvrstom voljom da odluče kako neće podleći onim imanentnim koristima koje im njihov monopolski pristup omogućava. Znači, neki profesor, praktično, ima monopol na znanje, monopol nad ocenama, apsolutno diskreciono pravo da uradi šta misli da treba da se uradi, da oceni onako kako misli da treba. I taj model se ponavlja. Milijarde, hiljade primera smo čuli i za carinu i za zdravstvo, evo sad i za školstvo.

Izvukla sam modele kako se to dešava, kroz ocene, spremanje, organizovanje ekskurzija i tih časova u prirodi, izdavanje prostora. Toga ima na svim nivoima, znači od osnovne škole do fakulteta. A što se fakulteta tiče, naravno, svako ko imalo razmišlja zna da će najbolju stvar uraditi ako otvori

kafić na fakultetu ili da otvori pekaru i postavi ona kolica, sa ko zna kakvom higijenom, ispred škole ili ispred fakulteta.

Nabavka opreme i uopšte onih stvari koje su potrebne, znači nabavka sportske opreme, nabavka tehničke opreme, hemikalija, klupa i sl., to su sve stvari koje se takođe rade kroz privatne kanale. Nabavlja se za školu ono što neki direktorov prijatelj ima da ponudi ili neki roditelj itd. Izvođenje javnih radova na školama - to je nešto sa čim bih mogli da se pozabave i stranci koji su dali mnogo para.

Možda se otkriju sistemi zašto se na nekim školama radi krov, a ne rade se prozori iako su propali? Zato što je neko dobio posao kroz lične kontakte i on jedino zna krov da radi, ali ne zna da popravljaju prozore. Dakle, ti primeri su sistematizovani slučajevi koje smo mi u OTPORU dobili iz cele Srbije. OTPOR prima ljude da prijavljuju slučajeve korupcije i od njih može da se čuje mnogo toga. To su sve lični problemi, ali se **iz te stotine ljudi koji dolaze ponekad sludeni može razviti scenario kako se pravi korupcija, kako dolazi do korupcije u školstvu.**

Suštinско pitanje je što mi ne možemo svakom od njih pojedinačno pomognemo. Mi ih pitamo zašto oni dolaze u OTPOR. Mi ih jesmo pozvali, ali ih pitamo zašto ste došli kod nas kad ne možemo da pomognemo vašem sinu koji je otišao na ekurziju, platio sto maraka za dva dana i vratio se gladan i bolestan. Znamo da je to strašno, ali ne možemo da vam pomognemo. Zašto niste otišli u ministarstvo, u školu? A oni na to kažu da ako ih tamo prime i saslušaju oni samo prime prijavu i od toga nema ništa. I tu je sad onaj momenat koji se ponavljao u poslednjih deset godina. To što sada imamo priliku da ovako glasno nešto pričamo i što znam da neće niko napolju da me uhapsi, to za mene više nije dovoljno.

Ta gluvoća, ta inertnost, to potpuno samozadovoljstvo u preispitivanju i procenjivanju štete koju smo nasledili, jednostavno inhibira novu vlast da reaguje na male stvari i da traži modele rešavanja problema. Ne možete Vi, gospodine Majiću, pitati nas šta su to sponzorska odeljenja. To biste Vi morali da znate. Inače, čemu vaše ministarstvo služi. Znamo sve probleme koje ste nasledili, znamo i to da je gospođa Marković uništila školstvo u celini, da je od njega napravila jedan skaredan sistem ne-

potizma i korupcije na svim nivoima, u osnovnoj školi, srednjoj i pogotovo na fakultetima. Znamo sve to i znamo da ste zatekli lošu situaciju. Ali, sami ste to tražili.

Jedan od uzroka inhibiranosti Ministarstva i, posebno, ljudi u njemu koji bi možda nešto i radili, su stranačka prepucavanja, odnosno stranačka kadriranja. Ona postaju neophodna za svaki savet, za svaki upravni odbor, inicijativu, za svaku, pa i najmanju stvar koju bi neko mogao da uradi sa najmanjom dozom autonomije, neophodno je da se slože Zoran i Voja, ili Zoran i Duško, ili Voja i Duško. Uopšte, to su neke fantastične kombinacije koje prelaze u svojevrstu epiku. I šta se onda dešava?

Dešava se to da mi ovde možemo svašta da pričamo i da Ministarstvo opet ništa neće po tom pitanju da uradi. Ili će malo i da bude povređeno zbog toga što ovde postoje profesori koji različito tvrde - od toga da nema korupcije do toga da prosto ne možete da završite školu a da ne dodete u kontakt sa korupcijom.

S druge strane, kod nas u OTPOR dolaze studenti sa gotovo svakog fakulteta koji prijavljuju neregularno ocenjivanje, završavanje studijskih studija, neregularno primanje i prihvatanje seminarskih radova. Tako je, bukvalno, na svakom fakultetu. **Pravni fakultet ima legalizovanu korupciju, čim vi možete da promenite profesora. Pa, taj Pravni fakultet onda treba zatvoriti. Ekonomski fakultet, Medicina, i tamo je ista priča.** Ne mogu da kažem Filozofski, jer tu skoro nije bilo korupcije ali tu su neki drugi problemi. I više tehničke škole, arhitektura, elektrotehnika...

I, dobro, sve mi to znamo, znamo da je ukupno stanje jako teško, ali od nečega moramo početi. Ne može stalno da se čeka da se neke strasti smire, da, možda, dođe do još nekih izbora, pa da konačno znamo koliko ljudi glasa za DSS a koliko za DS, pošto je to postao ključni momenat koji se čeka. A šta da radimo za to vreme, jer to može da se desi u martu 2002. godine, može se desiti i u martu 2003. a može i da se ne desi?

Prema tome, teško možemo da računamo na neke konstante. I šta onda? Onda se dešava ovo što sad imamo a to je da će u OTPOR da dolaze uplakane majke, da će ljudi da gube svaku mogućnost inicijative jer OTPOR ne može svima da pomogne.

Mi smo kao pokret odlučili da moramo da reagujemo na ove emotivne zahteve. Odlučili smo da to radimo kroz antikorupcijski savet koji je osnovan od strane vlade i u kojem mi imamo jednog ili dva predstavnika, da sve moguće inicijative počnemo. Ukoliko to ne bude dalo rezultate, mi imamo antikorupcijski savet u okviru Narodnog pokreta OTPOR, a tu imamo tim advokata podeljen u dva segmenta. Jedan je registratura, što znači, tu su ljudi koji će praviti zakone i koji će predlagati promene zakona. Imamo i onaj praktični deo, a to je ko prima te ljude i pravi krivičnu prijavu. **Ovaj deo kampanje, koji prima slučajeve, trajaće sigurno do kraja januara 2002. godine. Posle toga ćemo početi da podnosimo krivične prijave.** Do sada naše krivične prijave nisu bile na bilo koji način uvažene.

Što se tiče korupcije u školstvu to je jako teško dokazati. To može samo da se radi uz pomoć policije, i to samo u onom delu primanja mita na ruke. Ali to nije karakteristično. **Retko kada se dobijaju pare na ruke. Dobijaju se poslovi, možda posle čak i godinu dana. Dobijaju se razne vrste beneficija, i to je jako teško dokazati. Zato svako ima privilegiju da tvrdi kako korupcija ne postoji.**

Ministarstvo prosvete i neko ko je iznad, morali bi da donesu neke odluke i preporuke. Oni znaju kako se to radi. Znači, odgovorni ljudi bi napravili taj rez i da onda to ide na dole. Znači, ne može se očekivati od onih koji imaju beneficije od korupcije, od toga što đaci polažu ispite bez znanja, što deca završavaju školu bez znanja, ne može se očekivati od tih ljudi da pokrenu inicijativu da se neke stvari reše. To mora da dođe od onih ljudi koji su spremni da ponesu teret odgovornosti da se ljudima malo "udare šamari" i da se kaže da tako ne može više. Nema više Miloševića kao izgovora da je njima teško, a, u stvari, sve više zapadamo u neko propadanje.

Nama je potrebna neka kombinacija uticaja nevladinih organizacija i ozbiljna komunikacija sa vladom koja ima instrumente sprovođenja reformi. To je jedini način da se nešto promeni.

Dr Danilo Šuković
direktor Centra za ekonomska
istraživanja Instituta društvenih nauka

Pogubno dejstvo korupcije u školstvu

Prvo pitanje koje želim da pomenem je moguća definicija šta je korupcija. Ovde je čini mi se, vladala konfuzija o tome šta je korupcija. Ali nije ni čudo, jer pojam korupcije nije dugo izučavan i na naučnom nivou ne postoji konzistentna definicija šta je korupcija. **Znam jednu definiciju Svetske banke koja kaže da je korupcija zloupotreba položaja radi lične materijalne koristi i koristi svojih prijatelja ili porodice.** To je uska definicija i o njoj bi se dalje moglo diskutovati. Dakle, nastavnik, zahvaljujući svom položaju, može da sprovedi korupciju. Da nije u tom položaju ne bi mogao ni da ispravlja ocene, niti da prodaje knjige po spisku itd.

Problem je u tome što je korupcija u prosveti izuzetno opasna. Tu nije reč samo o običnoj korupciji kao kad neko, na primer, korpumpira carinika. U tom slučaju oštećeno je društvo, jer nije platio carinu ako je, recimo, uvezao automobil. I tu se završava sva priča. A ovde nije to.

Ako je profesor uzeo sto maraka i dao ocenu, nije reč samo o odnosu između profesora i učenika. To je bilateralan odnos koji čak za nas nije ni interesantan. Problem nastaje što iz toga dolazi defektan proizvod. Imate učenika koji nije obrazovan i imate generacije koje nisu obrazovane. Zato su štete za društvo pogubne. **Da sad stvar pojednostavim: onda imamo društvo koje lako može da primi teoriju o zaverama i da podlegne svemu. Takvim društvom je lako manipulisati.** Da i ne govorimo o tome

da iz obrazovnog sistema izlaze ljudi koji nisu stručni, da nema vrednog rasta, da nema društvenog proizvoda... Znači, posledice su katastrofalne i zbog toga je vrlo važno boriti se da se suzbija korupcija u prosveti.

Upravo zbog toga što je obrazovanje ključ civilizacije, vrlo je važno suzbiti korupciju u korenu. I, treća stvar, ovde je bilo reči o tome da u školstvu ima čestitih. Pa, naravno da ima čestitih. I većina su čestiti. Baš zbog tih čestitih i treba isticati korupciju da bi se oni zaštitili, a na kraju, oni najbolje mogu da pomognu da se korupcija iskoreni. Ako ima korupcije u jednom kolektivu i ako se zna da neko prodaje ispite, da neko prodaje udžbenike na potpis, onda je kolektiv prvi koji treba da ga eliminiše.

I, naravno, četvrta stvar je čisto ekonomska. **Nema nikakve dileme da je materijalni faktor uvek uzrok korupcije i da država mora nešto da preduzme da plate zaposlenih u obrazovanju budu na nekom nivou.**

Moram da kažem i ovo. Kad govorimo o korupciji, nema smisla govoriti o učiteljicama, jer učiteljice nemaju šanse da se bave korupcijom. One rade sve transparentno i teško je u odeljenju gde svi slušaju dobiti peticu ako je neko loš đak. Prema tome, to su manji problemi. Problemi na ostalim nivoima obrazovanja su zaista veliki i o njima treba voditi računa.

Nenad Maslovara
Savez studenata Srbije

Studenti su suočeni sa korupcijom

Savez studenata Srbije kao studentska, a u neku ruku i sindikalna organizacija, ima svoj dugoročni cilj i zadatak prevođenje sistema u jedan transparentan sistem koji stvara ravnopravne uslove studiranja. Vodeći se tim našim opredeljenjem i programskim stavom, Savez studenata je sredinom maja ove godine organizovao jedno istraživačko akademsko javnosti internog karaktera. To je trebalo da pokaže neka viđenja naših kolega i koleginja akademaca o tome u kojoj su meri studenti u do sada bili suočeni sa korupcijom, sa nekim nepravilnostima i neregularnim radnjama koje se dešavaju na Univerzitetu.

Tako je pomenut FON kao fakultet u kome je, zapravo, i uhvaćen profesor, ako tako možemo da kažemo. Želim i da istaknem da je nakon toga FON u velikoj meri pomagao Savezu studenata Srbije i to zajedno sa Centrom za istraživanja koji funkcioniše pri ovom fakultetu.

Savez studenata će već u toku decembra sprovesti jednu anketu o kvalitetu studija na Beogradskom univerzitetu. Posle toga ćemo izaći u javnost sa rezultatima a potom ćemo formulisati našu strategiju vezanu za antikorupciju.

Ono što smo u dosadašnjim slučajevima i u dosadašnjim kontaktima sa kolegincama i kolegama sa Univerziteta saznali jesu ti neki osnovni modeli, odnosno osnovni mehanizmi kojima se zapravo stiže neka materijalna korist. **Pokazalo se da se retko koristi gotov novac. Zato je teško ući u trag novcu bez pomoći**

nekih nadležnih ministarstava - pravosuđa i unutrašnjih poslova - koje najčešće pominjemo.

Obično su to neke usluge koje su vezane za odlaske na seminare, neka predavanja gostujućih profesora koja se gotovo nikad ne održe. Taj vid korupcije, koji je vezan za uspeh u studijama, je najveći problem i na to svi mislimo kada govorimo o korupciji na Univerzitetu. Pored toga postoje neke druge radnje koje se mogu podvesti pod korupciju, neke druge prinude koje su uočene. To je, takođe, ovde spomenuto - kupovina udžbenika koji su loši, svake godine doručeni i prerađeni, a koji se moraju kupiti kako bi bili "sveži" i "friški".

Nakon toga, sledi kampanja kojom ćemo se okrenuti studentima, a ne profesorima, ljudima koji se najčešće pominju kao ta neka druga strana. Ono što je još bitno, a što smo ovde već čuli, jeste definicija šta je zapravo korupcija.

Ukoliko uzmemo definiciju po kojoj je korupcija zloupotreba službenog položaja, onda student nije u nekoj službi niti može da iskoristi svoj položaj za korupciju. Ali, mi ćemo ipak da krenemo sa jednom kampanjom koja bi bila slična kao što je OTPOR napravio kampanju sa bilbordima. Naša verzija bi bila da se pokaže kako je student kriv za falsifikovanje nekog indeksa i kaže, na primer, ja plaćam ispit, pošto je ispit. Takav će biti billboard. Mi želimo da pošaljemo poruku našim kolegicama i kolegama da mi ne plaćamo ispit, da to nije normalno.

Nakon te inicijalne poruke koju ćemo poslati, verujemo da će optužiti saradnju sa Transparensi Interneshel stvoriti jedan tim studenata naših aktivista koji će intenzivno raditi na antikorupcijskoj kampanji i verujem da ćemo u neko dogledno vreme izaći sa konkretnim rezultatima u javnost.

Vukica Protić
izvršni direktor pravnih poslova "Agrobanke"

Korupcija ruši temelje sistema

Mene je jako povredila izjava gospodina Majića da se korupcija u školstvu poredi sa korupcijom u zdravstvu. Ako takvi ljudi sede u Ministarstvu, onda se zaista ništa nije promenilo. Korupcija je prisutna na svakom koraku, ona je užasna, ona postoji na svakom mestu, ali u školstvu ona je, kako mi to kažemo, kvalifikovana težom posledicom, ona je zločin. Zato što ona ruši temelje jednog sistema. Mi smo ovaj sistem 5. oktobra rušili upravo da bi nam najbolji bili na vrhu a najgori u zatvoru. Ako se dobro sećam, to je bio jedan od slogana.

Ako mi ne verujemo u tu ocenu i ako svi znamo da je jedan student položio ili da je jedan učenik dobio ocenu tako što je platio, onda taj fakultet nema autoritet, ta ocena nema nikakvog značaja. **Onda se škola omalovažava i onda doživljavamo da ljudi koji su loši daci vode zemlju, a ja mislim da sve što nam se desilo u ovih poslednjih deset godina, da je to bila osveta tih loših daka ponavljača.** To je jedna stvar.

Druga stvar koju sam htela da komentarišem, kao roditelj koji se nalazi sada na trećem stepenu, znači na fakultetu, sa školovanjem svoga deteta i živo sam zainteresovana da to školovanje bude dobro, to je pitanje sponzorstva i zahteva direktora škole. Recimo, ja sam svojevremeno došla u sukob sa direktorkom elitne škole "Vladislav Ribnikar" koja je zahtevala da roditelji finansiraju popravku krova i prozora.

Sedeli smo u učionici i bila je kofa, a kapalo je odozgo. Mi smo rekli: "Gospodo mi ne želimo školu u kojoj ćete vi kupovati Tapjiveve slike za svoj kabinet, a da krov prokišnjava. Ili priznajite da školovanje

nije besplatno i onda ću ja vrlo rado platiti školarinu." Ali, stvari moraju da se naprosto znaju.

Zato mislim da korupcija, uopšte, u celom društvu postoji samo zbog paralelnog postojanja društvene i privatne svojine gde se non-stop prelivaju društvene pare u privatne džepove. Takođe sam imala priliku da mi dete ide u englesku školu. Tamo se tačno zna - korupcije nema, nema poklona, ni profesorima minduša ni cvetića. Školarina se plaća, ona je 3.300 dolara godišnje za "haj skul", znači šesti razred srednje škole. Ali, tačno se zna kada su ispiti i kada se šta dešava. Zato bih ja apelovala na našem opredeljenju da se izjasnimo da li hoćemo školu koja će se plaćati, ili će to biti neka kombinacija i sistem neprestane evaluacije profesora.

Znači, upravo ono što je ovde već rečeno, a to je neko nepristrasno telo koje će uspešnost jednog profesora ceniti na osnovu broja učenika koji su kako položili - dovoljno, dobro ili briljantno. Znači, napred utvrđeni kriterijumi i pismeno i objektivno ocenjivanje.

Milica Popović
Unija studenata Srbije

Saživljavanje sa korupcijom

Želela bih samo da podsetim da se na osnovu današnje rasprave vide glavni problemi koje imamo trenutno. **A to je da najpre ovde niko nije mogao da se složi oko definicije korupcije, koji su to oblici koji spadaju u korupciju. Znači da u ovom momentu ni samo stanovištvo, ni ciljna grupa kojoj se obraćamo da se iskoreni korupcija, ne može da prepozna koji je to problem.**

Šta, onda, imamo, s obzirom na to da je pomenuto kako je promena ispitivača, odlaganje ispita i određivanje ispitnih pitanja vid korupcije? To znači da u tom momentu jedan student, na primer, Pravnog fakulteta koji je od samog početka imao u svom redovnom školovanju takvu praksu, u tome ne može prepoznati ništa loše. Znači, izuzetno je bitno da se upravo nevladine organizacije i ministarstva i studenti i profesori usaglase oko toga koji konkretno problem mi imamo i koje mere će se preduzeti.

Milena Jovanović

docent Filozofskog fakulteta, Novi Sad

Vidljiva i nevidljiva korupcija

Ja sam dugo bila profesor srednje škole tako da dobro znam situaciju i jednu i drugu. Korupcije ima, jedino bih je podelila na vidljivu i nevidljivu. Ovde su svi pominjali vidljivu. Ja ću pomenuti nevidljivu, koja je pre svega rezultat situacije u društvu, jer nam je celo društvo korumpirano pa su korumpirane i škole. To je samo pitanje cene. Znači, mali ugled prosvetnih radnika, mala i cena, odnosno mala nadoknada za korupciju.

A kad pominjem nevidljivu korupciju, mislim da to postoji i pre svega se manifestuje u tome što odlaze najbolji profesori iz srednjih i osnovnih škola, potom i sa univerziteta. Samo bih pomenula, na kraju, da zakonodavac mora da uzme stvari u svoje ruke. Ko će zakonodavca kontrolisati? Imamo izbore, pa valjda će to jednom ovde ući u praksu. **A što se tiče zakona o univerzitetu, pretpostavljam da je greška, prosto ne mogu da verujem da je namerno, da se omogućava izbor asistenta a da se ne uzima u obzir prosek nego samo magistarski rad.** Ja sam napisala mejl ministarstvu, a sada tražim nekoga iz OTPORA da napravimo plan pošto ne znam kako naš glas može da se čuje drukčije. A ako imate fantastične uslove da izaberete asistenta bez visokog proseka, na mala vrata, to vam je korupcija.

Potrebna jasna pravila igre

Pošto sam ja otvorio prvi, onda i da zatvorim. Ovde je dosta toga rečeno, ja bih rekao i sadržajno, mimo onog mog prvog. Ja sam se potrudio da otvorim stvari, ali ponešto kao da je promaklo. Naime, nije cilj ove diskusije trebalo da bude samo da se dogovorimo šta je to korupcija. Upravo je važan sistem koji stvaramo i koji bi trebalo da se vremenom šteluje.

Treba prihvatiti da su i kolege koje rade u Ministarstvu u silnim problemima oko onog nasledenog. Dakle, ako su zategli ovde, a digli onde, to što mi doživljavamo kao mizerno nisko, to nije samo njihov problem, to je problem svih nas. **Ali, ono što ja moram da kažem, to je da nema morala bez kontrole.** Evo sad dragim kolegama iz Unije studenata i Saveza studenata da kažem: zašto se, recimo, ne založite da se na svakom fakultetu pojedinačno i na Univerzitetu, decembra meseca napravi dogovor oko toga koji će biti uslov za upis 1. oktobra? To je upravo korupcija. Da li vi korumpirate vlast na fakultetu ili vlast na fakultetu korumpira vas, ako vam smanjimo za jedan ispit ili dva ispita? Kolega je dao sjajan obrazac. Ako sam ja razvlastio sebe onda tu nema sad šta da me korumpirate. Mislim, pravila igre su pravila igre. To je, ako se sećate jedna od ulaznih teza. Dakle, mora da postoji nešto gde ne odlučujem ja o tome šta treba, šta ne treba, šta sme, šta ne sme. To je opšte priznato i to je deo onog britanskog sistema. On ne zavisi ni od koga pojedinačno.

Evo još jedan primer skorašnje korupcije. Na poslu su me saterali da radim oktobar 2, oktobar 1 i 7, više i ne znam koliko je i šta je. Onda ću da kažem studentima ovako: "Nemam ja više nerava da se bavim vama, ko hoće šesticu odmah mu potpišem i ne moram ni da

razgovaram." I šta ćemo sad? I, naravno, svi srećni, o tome se čak i ne čuje, pošto su jedni i drugi korumpirani.

Zbog toga je važno da se uspostave pravila igre koja će biti vrlo jasna. Tako ćemo biti transparentni. **Da govorimo i radimo sve kako se radi na apotekarskoj vagi, ovo se sme, ovo se ne sme, i da postoji kontrolni mehanizam koji će videti da li onaj što meri - laže.**